

ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РОЗМЕЖУВАННЯ ОСНОВНИХ ТА ДОДАТКОВИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ

Покарання, передбачені чинним законодавством України характеризуються видовим розмаїттям, що дозволяє більш широко та всебічно забезпечувати належне дотримання правових норм та індивідуально врегульовувати питання застосування адміністративного стягнення в кожному окремому випадку вчинення адміністративного проступку, в залежності від ступеня вини, характеру проступку та особи правопорушника. Водночас потребують вирішення деякі теоретичні питання, неврегулювання яких призводить до труднощів у застосуванні адміністративних стягнень та до порушення прав особи та громадянина.

Одним з нагальних питань є розмежування адміністративних стягнень на основні та додаткові. За виключенням нормативного закріплення у ст. 25 КпАП, нині немає критерію, що забезпечував би чіткість такого розмежування. І хоча Проект кодексу про адміністративні проступки передбачає розширення видів адміністративних стягнень, він не вводить критерії їх розмежування. Тобто як і в чинному КпАП спостерігається поділ стягнень на основні та додаткові за традиційною схемою. Так, стаття 31 Проекту лише констатує, що такі стягнення, як платне вилучення речей, конфіскація предметів, зупинення дії ліцензії, анулювання ліцензії, позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю, звільнення з посади або інше усунення від виконання функцій держави, позбавлення права керування транспортними засобами можуть застосовуватися як основні, так і додаткові. Інші, такі як попередження, штраф, виправні роботи, громадські роботи, адміністративний арешт, адміністративне видворення іноземців та інші можуть виступати лише як основні.

Відповідно до усталених положень адміністративно-правової науки, як основні прийнято виділяти певну групу стягнень відповідно до чинного КпАП це: попередження; штраф; позбавлення спеціальних прав; виправні роботи; адміністративний арешт. До групи додаткових стягнень відносять: конфіскацію та оплатне вилучення предметів, які стали знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення.

Статтю 25 КпАП передбачено (цей підхід збережено і в Проекті, за винятком розширення видів додаткових стягнень), що конфіскація та оплатне вилучення предметів можуть застосовуватись і як основні (хоча проведений аналіз нормативних актів показав закріплення цих стягнень переважно як додаткових). Отже, законодавець та й науковці заздалегідь наділилися додаткові адміністративні стягнення всіма характерними рисами основних. Тож практично визнали їх рівнозначність у вигляді покарання та відповідного впливу, що має здійснюватися на особу, винну у вчиненні правопорушення.

Це питання має важливе значення не тільки для науковців, а й для практиків з деяких причин.

По-перше, від визначення суті цих видів стягнень, виділення ознак, за якими вони розрізняються, їх функціональної спрямованості залежить як і коли кожне з них має застосовуватись, і які наслідки мають наставати до особи, винної у вчиненні правопорушення.

По-друге, на практиці виникають певні проблеми з визначенням підсудності справ про адміністративне правопорушення, коли санкцією правової норми передбачено застосування декількох адміністративних стягнень (зокрема, конфіскації та штрафу).

І нарешті, по-третє, з огляду на положення ст. 61 Конституції України має бути визначено чи відповідає її вимогам застосування одночасно основного і додаткового стягнення.

Питання основних і додаткових стягнень деяким чином висвітлюється в роботі Л. В. Ковалю, в розрізі розмежування адміністративних стягнень за певними узагальнюючими ознаками та включення їх до відповідних класифікаційних груп. Він зазначає: "За об'ємом покарання відрізняють основні, додаткові та субінститутні адміністративні покарання. Основні носять самостійний характер і безпосередньо застосовуються до правопорушника. Додаткові застосовуються не самостійно, а доповнюють основні" [1].

З точки зору практичної логіки, саме визначення стягнення як додаткового вказує на його органічну єдність з основним елементом покарання, яким виступає основне стягнення. Тож зрозумілим є підхід щодо неможливості розглядати питання про застосування додаткового стягнення окремо. Цієї ж думки дотримується законодавець. Так, частина друга ст. 25 КпАП зазначає: "За одне адміністративне

правопорушення може бути накладено або основне, або основне і додаткове стягнення”. Це означає, що додаткове стягнення має приєднуватися до основного і ні в якому разі не має застосовуватися окремо.

Враховуючи відсутність ґрунтовних теоретичних досліджень з цього питання, говорити про віднесення стягнень до того чи іншого виду можливо лише виходячи зі способу їх закріплення правовими нормами того чи іншого законодавчого акту.

Так, частина перша ст. 7 Закону України “Про боротьбу з корупцією” від 05. 10. 95 зазначає: “Вчинення особою, уповноваженою на виконання функцій держави... корупційних діянь, якщо воно не містить складу злочину, тягне за собою адміністративну відповідальність у вигляді штрафу... і звільнення з посади або інше усунення від виконання функцій держави. Таким особам забороняється займати посади в державних органах та їх апараті протягом трьох років з дня їх звільнення” [2]. Аналіз даної правової норми призводить до висновку, що в якості основного стягнення нею передбачається застосування штрафу, а в якості додаткового — усунення від виконання функцій держави.

Логічним є критерій відмежування основних та додаткових стягнень за метою їх застосування, а точніше за тим наслідком, який передбачає законодавець у випадку застосування того чи іншого стягнення.

Так, якщо застосування штрафу, попередження, арешту, виправних робіт та інших законодавчо закріплених основних адміністративних стягнень основною метою ставить покарання правопорушника, то застосування одночасно з ними додаткових стягнень передбачає, поряд з покаранням правопорушника, ще й усунення умов для подальшого вчинення правопорушень. Так, наприклад, ст. 195-4 КпАП передбачає: “Порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошокових пристроїв і спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами, тягне за собою накладення штрафу... з конфіскацією електрошокових пристроїв і спеціальних засобів”.

Треба також зазначити, що додаткові стягнення можуть бути передбачені правовою нормою як обов’язково, так і альтернативно застосовувані, як це передбачено ст. 118 Митного кодексу України. А саме: “Недекларування предметів чи декларування їх не своїм найменуванням..., тягне за собою накладення штрафу на громадян... з конфіскацією предметів, що є безпосередніми об’єктами правопорушення, або без такої...”.

Враховуючи законодавче розмаїття правових норм, що містять в собі інші види карних адміністративно-правових санкцій, потребують додаткової уваги й інші стягнення, які не входять до видів окреслених КпАП. Частина третя ст. 24 КпАП передбачає можливість встановлення законодавчими актами України й інших видів адміністративних стягнень. Аналіз нормативних актів дає досить широкий перелік карних адміністративно-правових санкцій.

Однак, на нашу думку, найбільш важливим є питання щодо правомірності додаткових стягнень в світлі положення ст. 61 Конституції України. Відповідно до якого, ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення.

Незалежно від того чи застосовується основне стягнення, чи основне та додаткове, чи окремо додаткове стягнення, для правопорушника настає адміністративна відповідальність. Одночасно хотілося б також звернути увагу на той факт, що незалежно від того, чи визначає правова норма стягнення як додаткове чи як основне (не вказуючи при цьому на ознаки, за якими вони відмежовуються), за своєю природою воно виступає одним з видів карних примусових санкцій, тобто є покаранням.

За логікою законодавця вбачається єдність правової природи всіх адміністративних стягнень, оскільки додаткові стягнення не наділені особливостями, враховуючи які ми могли б говорити про їх суттєву відмінність від інших стягнень, або в якості додаткових вони втрачають свої каральні властивості і мають на меті застосування лише превентивних заходів. Це підтверджується й тим, що законодавець закріпив положення відповідно до якого додаткові стягнення (зокрема, конфіскація та оплатне вилучення) можуть виступати і як основні.

Питання подвійності покарання знайшли відгук і в працях іноземних правознавців, які в свою чергу наголошують, що особу не слід двічі адміністративно карати за одне і те ж порушення того самого правила [3]. Поряд з цим науковці, підіймаючи питання щодо неможливості притягнення двічі до відповідальності, вказують на те, що принцип “не двічі за одне” відноситься до застосування штрафних, каральних санкцій і не суперечить тому, що до правопорушника, який був підданий штрафній, каральній відповідальності, одночасно застосовуються правовідновлювальні санкції, якщо його діями була завдана майнова або інша шкода” [4]. Однак ні конфіскація, ні оплатне вилучення не носять характеру правовідновлювальної санкції, оскільки не мають на меті покрити заподіяну майнову чи іншу шкоду.

Тож, ми підішли до найголовнішого питання — наскільки взагалі правомірним є застосування двох видів стягнень до однієї особи за одне і те ж правопорушення? Це питання має бути вирішено до

прийняття нового Кодексу про адміністративні проступки, адже розробники проекту пропонують розширити коло додаткових стягнень, додавши до них зупинення дії ліцензії, позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю, звільнення з посади або інше усунення від виконання функцій держави, позбавлення права керування транспортними засобами.

Результати проведеного аналізу вказують на необхідність чіткого законодавчого закріплення ознак розмежування основних та додаткових стягнень. А саме, виділення мети їх застосування та передбачуваних наслідків (усунення умов для подальшого вчинення правопорушення та вилучення неправомірно отриманих вигод).

Поділ основних та додаткових стягнень за вказаними ознаками дає можливість при їх застосуванні дотримуватися принципу доцільності та відповідності провини та покарання. В іншому випадку, можна дійти висновку про подвійність покарання правопорушника, що в свою чергу є порушенням вимог ст. 61 Конституції України.

Крім того враховуючи, що додаткові адміністративні стягнення мають самостійний характер, власну мету застосування, в новому кодексі про адміністративні проступки вони повинні бути закріплені як окрема група — додаткові стягнення, які не можуть застосовуватися як основні.

Література

1. Коваль Л. В. Административно-деликтные отношения. — К.: Вища школа, 1979. — С. 36.
2. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05. 10. 1995р із змінами на 23. 03. 2000 // Відомості Верховної Ради. — 1995. — № 34. — Ст. 266.
3. Доповідь правничого радника офісу генерального прокурора Ірландії п. Артура Планкетта та почесного голови адміністративного трибуналу Калеруга (Німеччина) п. Едуарда Лібермана та судді адміністративного апеляційного суду Франції пані Міррей Гірс на семінарі з питань Адміністративної юстиції. — К., 23–24 квітня 1997. — С. 3.
4. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. М. Н. Марченко. — М.: Зерцало, 1997. — С. 469.

УДК 351.713

В. Я. Настюк

канд. юрид. наук, доцент

Національної юридичної академії України

ім. Ярослава Мудрого

НОРМИ МИТНОГО ПРАВА В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИХ РЕГУЛЯТОРІВ

Право України — це сукупність загальнообов'язкових, встановлених або санкціонованих державою норм, правил поведінки, виконання яких при необхідності забезпечується примусовим впливом компетентних державних органів. Нормативний його характер полягає в тому, що право як державна воля знаходить свій вияв зовні, виступає в реальному житті соціально-правовою системою офіційно визнаних і діючих в українському суспільстві юридичних норм. Зв'язок права з державою виявляється в тому, що норми, які його складають, втілюють державну волю суспільства, видаються державою й охороняються поряд з вихованням і переконанням можливістю застосуванням у разі необхідності юридичних санкцій.

Поєднане суттю, змістом і призначенням, право України поділяється на складові частини — галузі. Правові галузі — це базові найбільш значні структурні підрозділи системи українського права, які регулюють обширні сфери (галузі) суспільних відносин [1]. Сучасна правова доктрина виходить з того, що правові норми базових галузей права об'єднуються в систему права, у якій завжди залишається стабільним комплекс профілюючих (фундаментальних) галузей. До них належать конституційне, адміністративне, цивільне, кримінальне право, а також відповідні їх процесуально-правові аналоги, які створюють провідну частину правової системи України, її підґрунття й непорушене ядро.

Згідно з доктриною “профілюючих галузей” формуються й функціонують на основі власних видів суспільних відносин інші галузі — фінансове, банківське, торговельне, морське, митне право та ін.

З позицій юридичної науки, коли ми визначаємо місце митного права в системі національного права, то виходимо з того, що ця галузь побудована на застосуванні різних методів правового регулювання: імперативного, диспозитивного, дозвільного — залучених з інших галузей. З урахуванням цього положення доцільно звернути увагу на те, що при використанні різних методів правового регулювання не